

Edició crítica de la *Brevis Enarratio virginis Mariae de Nuria*

Establir la paternitat certa d'aquest poema és un de tants problemes, però segurament és el que interessa solventar abans de res. Jo opino que el seu autor no pot ser altre que l'autor del llibre on apareix, ço és, Francesc Marés, autor de la *Història y miracles de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria*¹. He escollit, doncs, de les alternatives que tenia, la més fàcil. Les dues altres són d'una banda atribuir el poema a algun dels autors dels poemes que Marés es complau a editar en el seu llibre, o de l'altra, considerar el poema obra d'una ploma devota que vol romandre en l'anonimat. Els mateixos arguments que donen bel·ligerància a la darrera proposta poden traspassar-se a l'alternativa triada. Certament es fa difícil d'imaginar cap devot més fervorós i inspirat que Francesc Marés. La seva prosa, meravellosa pel sol fet de ser del XVII, segle escàs i pobre en aquest camp, és un testimoni d'això que dic. La vida de Marés, de la qual només coneixem pinzellades, ve marcada per una obsessió: Núria². Marés, que és beneficiat de l'Església de Sant Miquel de Barcelona, gosa fundar en aquesta església una capella per poder honorar amb més assiduïtat la verge pirinenca³. En el pròleg de la Història, agraït, ens assabenta del fet miraculós que fa que tot el llibre esdevingui una presentalla a la Mare de Déu, un ex-vot en definitiva. La segona alternativa situa com a candidats a Jaume Bonada, rector de Dòrria, el rector vell de Queralbs Jaume Martí i el seglar ripollès Antoni Rotllan i Andreu Puig, domer segon de Sant Pere de Ripoll⁴. D'entre aquests el més interessant és Puig (Ripoll 1559-Ripoll 1633) del qual Marés ofereix un sonet de to renaixentista⁵. A part del problema que suposa triar entre aquests autors, molt sovint representats per poemes poc significatius, hi ha el problema d'establir la seva familiaritat amb el llatí i la llatinitat. El grau de coneixement de llatí de la *Brevis Enarratio* sembla difícil d'assolir en un context comarcal ocupat en d'altres necessitats i interessos culturals i escolars. Per contra Marés, que viu i s'ha format a Barcelona tot i haver nascut a Llívia, deixa entreveure en la seva prosa certs coneixements del món clàssic. D'altra banda tenim documentat Marés com a participant amb poemes llatins en un certamen literari celebrat l'any 1643⁶.

A més de tots aquests arguments suara apuntats, n'hi ha tots uns altres procedents de la lectura atenta del poema. Només em detindré en un aspecte de caire general. En la història de Núria cal distingir dues versions: la que es desprèn de la tradició pròpiament tradicional i popular, i la «maresiana» fruit de l'erudició i l'estudi de Francesc Marés. A partir de la irrupció de la tendència «maresiana» l'any 1666 tota la producció nurienca, àdhuc els goigs, n'és contaminada. Però purament «maresiana» només tenim la prosa de la Història. El text que avui presentem és tan plenament «maresià» com pot ser-ho la *Història i miracles de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria*.

Brevis enarratio hystoriae Virginis Mariae de Nuria, heroico carmine illustrata

- Nurius est portus seu mons, quo celsa Pyrene
Aera transgrediens, ad caeli tollitur astra:
Hunc tenet in medio Ceritana, uberrima tellus,
Riparumque potens Vallis, quam flumina ditant.
- 5 Hinc, atque hinc vasti consurgunt aspera montis
Saxa. Sub umbroso dimanant littore limphae
Et biviis cingit tellurem candida Doris.
Hic rapidis lucent gelidi de fontibus amnes,
Tellurique comam praebent de fluctibus undae.
- 10 Hinc Sicoris fluvius montis de vertice manat,
Hinc fluit et Tysser, quibus et sapidissima maena
Gignitur ac magni concrescunt gurgite pisces.
Fit bicolor buxus, roseo velamine picta
(Quale suum monstrat cum Titan aequora linquit)
- 15 Non secus ac laurus stridentia fulmina tempens.
Hic aper in sylvis fulvus feritate livescit.
Alipedes saliunt cervi, pascuntque vireta.
Hispidus est et ibix a curvis cornibus atrox.
Heliades olim, panes, satyrique bifformes
- 20 Ducebant choreas (nec sum tibi vana loquutus).
Nam multi fauni saltantes undique visi,
terrentes pecudes laceras, de rupe cadentes.
At postquam Aegidius, Graecorum sanguine cretus,
Hos coluit montes coelesti accensus amore.
- 25 Non querulos panes video percurrere sylvas.
Cornifer inde fugit, Faunusque expellitur omnis,
Omnia fugerunt extemplo monstra ferarum.
Et locus hic semper castis se devovet aris
Christiferae et pulchris stipantur floribus arva:
- 30 Saltantis caprae laetantur vallibus haedi,
Atque ovium teneris luctantur cornibus agni,
pingue solum frondet, pinguescunt lacte iuvencae,

3. *Ceritania* 1700. Segurament és una ultracorrecció.
16. *Livescit*. 1666. Corregeixo, per sentit, *livescit*, car el verb *litesco* no consta en els glossaris.
18. *Acurruis*. 1666.
23. *Gregorum*, 1666.
32. *pingescunt*. 1666.

Detall del retaule barroc de Núria que il·lustra passatges de la vida d'Amadeu.

«L'Estel de Núria», núm. 213, 15 de març de 1934.

Agraïm al senyor Salvador Carrera i Comas la seva amabilitat de posar a les mans de l'autor la col·lecció de l'«**Estel de Núria**».

- Ac tandem butyris ditescunt horrea crassis.
 Vertice nam montis residet Sanctissima Virgo
- 35 Nuria, quae montis nomen de nomine cepit.
 Hanc sacer Aegidius (cum factus cultor eremi)
 Virginis effigiem caelesti incude polivit,
 Occuluitque solo, propioque abscondit in antro.
 Aegidio haec sacro debentur pignora tanta.
- 40 Nam saevire videns rabidos de more tyrannos,
 Orthodoxos contra miseros tormenta minantes,
 Virgine praemonitus, deserta haec littora liquit.
 Interea Mauris regnum vastatur Iberum.
 Tum super expletas tercentum septuaginta
- 45 Annorum series, furtim Genitricis imago
 delituit scopulis, madida tellure sepulta.
 At Pater Omnipotens in nos succensus amore
 iam caruisse videns homines diu sydere tanto,
 Non tulit has terras tanto privare nitore.
- 50 Quin potius, nostri aether miseratus ab arce,
 Virginis effigiem lucis revocavit ad oras.
 Ast ubi decrevit foelici sorte ministrum
 Dalmatiae e Regno (quae est pars non cognita nostris).
 Delegit sanctum, cui nomen forte Amadaeus,
- 55 Deforet ut patriis tota trieteride terris
 Et latum legeret variis erroribus orbem
 Donec ad optatos, quos dicunt Nuria, montes
 Sisteret. Atque sacrum iuxta duo flumina templum
 Conderet, ac caeli terrae Dominae dicaret,
- 60 Adforet ut cunctis venerandae Matris imago.
 Vix Amadaeus ibi sacratam struxerat aram,
 Ingens cum e sylvis divino numine taurus
 Venit ad ignotam speluncam cespite tectam.
 Hicque tenax bifidis scalpebat nocte dieque
- 65 Unguibus et raucis mugitibus astra replebat.
 Talia solliciti pastores signa videntes
 Sydereum quicquam cognoscunt omen adesse
 Attamen ancipites trepidant formidine saepe:
 Saepeque firmantur, dubii quandoque repugnant.
- 70 Impulsi tandem, quae sint arcana videre:
 Concussam terram fodiunt, antrumque recludunt.

46. *Scopolis*. 1666.

50. *Aetherea*. 1666. L'he corregit segons l'únic sentit i mètrica possibles i alternant alhora al menys possible el text tal com ens ha pervingut.

55. *Defforet*. 1666. *Trieteride*. 1666.

61. *Sacratum*. 1756.

67. *Quidquam*. 1756.

Ecce vident totum caelesti lumine plenum.
Nam fulsit subito caeli iubar, Optima Virgo,
Et circum late insuetum diffudit odorem.

- 75 Tum vero ancipiti pastorum corda timore
Turbantur passim. Sed qui praestantior alter
Antrum introgressus, Genitricis corde salutat
Effigiem, Matremque Dei reverenter adorat.
Egressus rursus socio, populisque secundam
- 80 Exultans retulit divino numine sortem.
Hinc procures subeunt plebis sociante caterva,
Arcanum reserant, cernunt (mirabile dictu)
Insolitos lucis radios diffundere solem.
Scilicet irradians Virgo, quae Virgo coruscat
- 85 Non secus ac clarus splendet post nubila Phoebus.
O quas tunc voces! O quae tunc gaudia terris!
Quos dabat accentus, misto inter gaudia risu
Plebs! Verum aurata fulgens in veste sacerdos
Iam canus, iam maturo venerabilis aevo,
- 90 Cernuus effigiem foelici sorte recepit
ex antro, in templo, summoque decore locavit,
Esset ut hic cunctis saeculis venerata futuris.
Ex templo terras exclamat fama per omnes
Quod monte in tali veneratur Nuria Virgo,
- 95 Quodque suo foveat materno pectore cunctos,
Qui pia tam castae referunt sua vota puellae.
Hinc peregrinus adest, promissi munera solvens.
Huc venit accelerans gressus, qui claudus adibat.
Hic lumen recipit, fuerat qui lumine cassus.
- 100 Vincula, qui precibus meruit dissolvere nexus.
Sanguinolenta refert alius dum vulnera teli,
Virginis auxilio subito fit vulnere liber.
Proximus hic morti, vitae revocatur ad oras.
Quae fuerant olim steriles sine semine proles
- 105 Hinc gravidae redeunt et pulchra prole parentes.
Haec steriles faetus Juno coelestis adimplet
Partubus. Hic laetos thalami deposcite fructus.
Huc properate nurus, nam Nuria Virgo favebit.
Faetibus et duplis complebit viscera vestra.
- 110 Hinc te exorantes procures populique frequentant
Littore ab extremo, vitam sobolemque petentes.

78. *Tripidant.* 1700.

93. *Extemplo.* 1700.

97. *Hic.* 1700.

108. *Fovebit.* 1700.

109. *Complebit.* 1700.

- Quis tamen est animi furor, ut praescribere tentem
omnia, quae nobis haec Virgo Nuria praestat?
Lumina solis erunt haerentia verius undis,
115 Quam tua devoto complectar carmine gesta:
Paucula sed retuli ne ingrati labe silendo
Inficiat turpi, post tot gratissima dona.
Sume animos nostros, alti Regina Senatus,
Sisque, precor, cunctis devotis Coelica Porta.

NOTES (AL TEXT INTRODUCTORI)

1. La primera edició és de l'any 1666. Trobareu més notícies sobre la fortuna editorial del llibre al Manual de Palau i Dulcet.
2. «Als 6 d'agost de 1665 lo Dr. Francisco Marés prevère, ha donat y presentat a la Verge Maria de Nùria dos llansols de lli, y vol que aquests servesquen a la Casa de N.º S.º fins sien esquinsats y que no.ls puguen vèndrer». Extret del Llibre d'Ordinacions y presentalles 1601-1702 (Arxiu episcopal de la Seu d'Urgell) on abunden notes com l'anterior.
3. «Alt. seu capel. olim SS Thomae et Bernardi, modo B.º M.º de Nuria». A.D.B. «Speculum...» A Campillo vol II, fol 504.
4. Vegeu Marés, preliminars. Els tres primers són autors de poemes de circumstàncies en lloança de la Mare de Déu o de la devoció de Marés envers ella.
5. Marés, p. 20.
6. Manuscrit 172 de la BdC, p. 379.

Miquel Sitjar i Serra
Ribes de Freser, 23 de desembre de 1984

116. *Nec.* 1700.
117. *Inficiar.* 1700.